

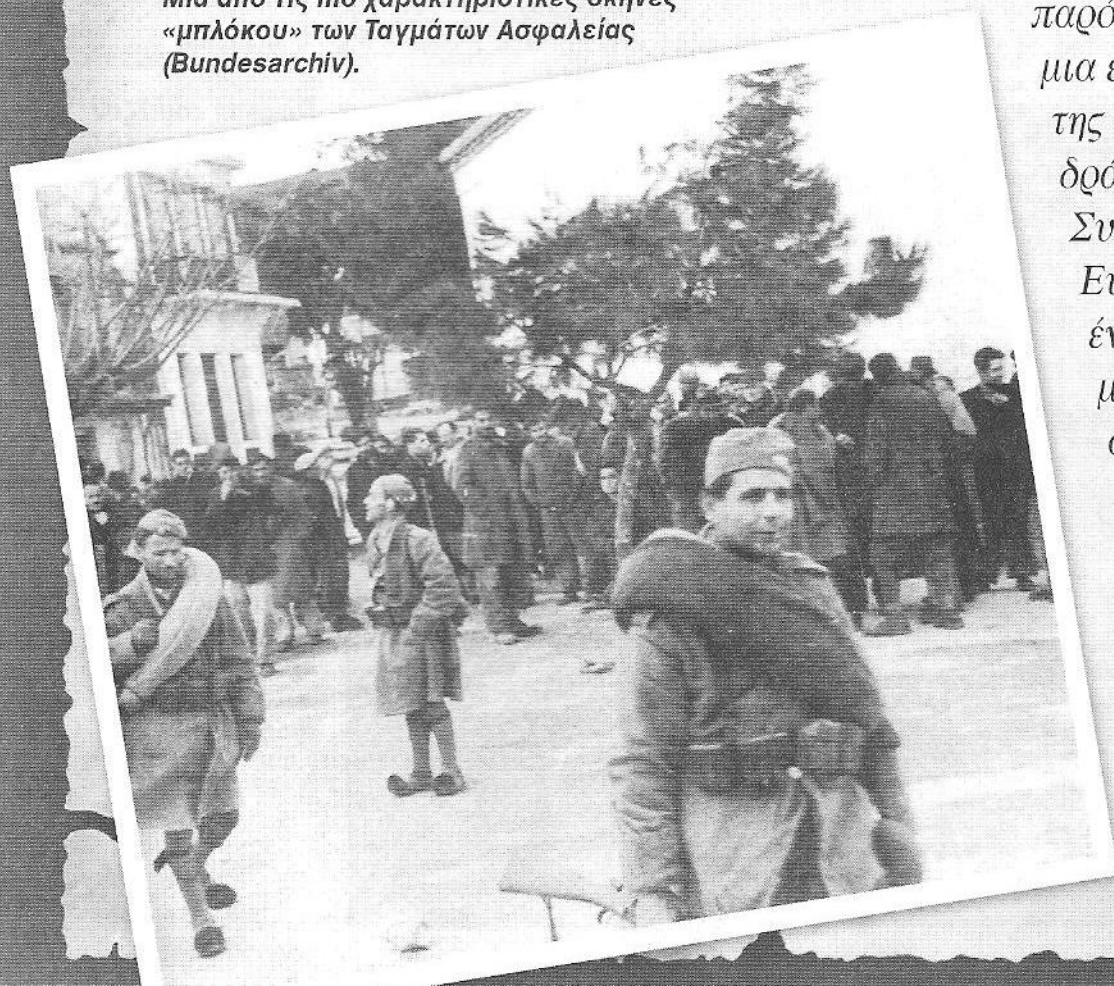
Τα Τάγματα Ασφαλείας

Η δράση του 1ου Συντάγματος Ευζώνων Αθηνών (1943-1944)

Αν και ο ένοπλος δοσιλογισμός έχει συγκεντρώσει τα τελευταία χρόνια το αυξανόμενο ενδιαφέρον των ιστορικών που μελετούν τη δεκαετία του '40, η δράση των Ταγμάτων Ασφαλείας στην ίδια την πρωτεύουσα δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής έρευνας. Εξαιτίας της έλλειψης πηγών αλλά και της δυσκολίας του θέματος, απουσιάζουν ακόμα και συνοπτικές

Μια από τις πιο χαρακτηριστικές σκηνές «μπλόκου» των Ταγμάτων Ασφαλείας (Bundesarchiv).

παρουσιάσεις. Με το παρόν επιχειρούμε μια επισκόπηση της συγκρότησης και δράσης του 1ου Συντάγματος Ευζώνων, της πρώτης ένοπλης δοσιλογικής μονάδας που συγκροτήθηκε στην κατεχόμενη Ελλάδα και έγραψε μερικές από τις πιο μελανές σελίδες της Κατοχής.

Ιάσοντας Χανδρινός

Υποψήφιος Διδάκτωρ Νεώτερης
και Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών

Τον Απρίλιο του 1943, μετά την κλιμάκωση των μαζικών απεργιακών κινητοποιήσεων και συλλαλητηρίων του ΕΑΜ στην κατεχόμενη Αθήνα όλο το προηγούμενο διάστημα, οι κατακτητές και η πρόσφατα ορκισθείσα κατοχική κυβέρνηση του Ιωάννη Ράλλη κατέληξαν στο συμπέρασμα πως η εξάπλωση της Αντίστασης στην πρωτεύουσα δεν μπορούσε να κατασταλεί παρά μόνο με τα όπλα. Αν και το ΕΑΜ δεν είχε ακόμα ρίξει ούτε έναν πυροβολισμό, οι Αρχές Κατοχής αποφάσισαν να υλοποιήσουν ένα πολύπλευρο σχέδιο αναδιοργάνωσης του ένοπλου μηχανισμού των Σωμάτων Ασφαλείας, με αντικειμενικό στόχο όχι μόνο την εξάρθρωση των μυστικών δικτύων του ΕΑΜ και του ΚΚΕ μέσα στην πόλη, αλλά και την ένοπλη αντιμετώπιση των διαδηλώσεων. Στις αρχές Μαΐου ψηφίστηκε ο Νόμος 29 «Περί περιπτώσεων καθ' ας επιτρέπεται η χρήση των όπλων υπό της Δημοσίας Δυνάμεως», ο οποίος έλυνε τα χέρια των ανδρών της Αστυνομίας και της Χωροφυλακής, διευρύνοντας το δικαίωμα χρήσης πυρός και απαλλάσσοντάς τους έτσι από κάθε ευθύνη για θανάτους, «όταν ενεργούνται συναθροίσεις παρά την απαγόρευση αυτών υπό της Αρχής, οι δε συναθροισθέντες καίπερ δεν εκτρέπο-

Εύζωνοι με
Γερμανό
σύνδεσμο σε
εκκαθαριστική
επιχείρηση
στην Εύβοια
(Bundesarchiv).

Μια πολύ ενδιαφέρουσα φωτογραφία, από τις ελάχιστες που απεικονίζουν Γερμανό αντιστράτηγο των Ορεινών Κυνηγών στην Ελλάδα, πιθανότατα επιτελάρχη της Ομάδας Στρατιών Ε'. Στα αριστερά Έλληνας λοχαγός του 1ου Συντάγματος Ευζώνων Αθηνών. Στο πηλίκιό του διακρίνεται το ειδικό εθνόσημο της Ελληνικής Πολιτείας που είχε καθιερωθεί από την κυβέρνηση Ράλλη για τους στρατιωτικούς σε αντικατάσταση του βασιλικού στέμματος (Bundesarchiv).

εγκληματιών και εν αυταίς ταις Αθήναις και τον Πειραιά και τα περίχωρα» (1). Αυτό το σχέδιο, το οποίο θα επεκτεινόταν στη συνέχεια και σε άλλα τμήματα της χώρας και αποτελούσε προγραμματική θέση του Ιωάννη Ράλλη πριν από την ανάληψη της πρωθυπουργίας, έθετε τον κρατικό δοσιλογισμό σε νέες βάσεις και επρόκειτο να δρομολογήσει ραγδαίες εξελίξεις στην κατεχόμενη Ελλάδα. Στις 18 Ιουνίου 1943 η κυβέρνηση Ράλλη δημοσίευσε τον Νόμο 260 «Περί συγκροτήσεως τεσσάρων ευζωνικών ταγμάτων», ο οποίος προέβλεπε τον σχηματισμό τεσσάρων ταγμάτων «Ευζώνων» με εθελούσια κατάταξη (και όχι επιστράτευση) έφεδρων οπλιτών και στρατεύσιμων που δεν είχαν ολοκληρώσει την υποχρέωση θητείας ή εκγύμνασής τους (ΦΕΚ 180/A/18.6.1943).

Στρατολογικός και συμβολικός πυρήνας των τεσσάρων νέων ταγμάτων ήταν η Φρουρά του Αγνώστου Στρατιώτη, η μοναδική ελληνική στρατιωτική μονάδα που επέτρεψαν οι Γερμανοί να διατηρηθεί μετά την κατάληψη της χώρας. Από το 1941, οι άνδρες του λεγόμενου Λόχου Ανακτορικής Φρουράς έφεραν όπλα χωρίς φυσίγγια και φορούσαν την παραδοσιακή στολή των Ευζώνων: φάριο, ντουλαμά, φουστανέλα και τσαρούχια. Αυτή θα ήταν και η πολεμική ενδυμασία των στρατιωτών, αφού προκρίθηκε πως η ενδυματολογική ταύτιση με τους ηρωικούς Ευζώνους των παλαιών πολέμων υπογράμμιζε περισσότερο την «ακραιφνώς εθνική» αποστολή των νέων μονάδων. Χρειαζόταν όμως κάτι ακόμα πιο ελκυστικό. Έτσι, αποφασίστηκε πως η υπηρεσία δεν θα υπερέβαινε το ένα έτος, όλοι οι στρατεύσιμοι θα λάμβαναν μισθό –συγκεκριμένα τις βασικές αποδοχές των οπλιτών της Φρουράς–, ενώ δεν γινόταν καμία αναφορά για το ποια ακριβώς θα ήταν η αποστολή τους, όπως θα δούμε και παρακάτω. Θέλοντας μάλιστα να προσελκύσει παραδοσιακούς «εχθρούς» και να υπερκεράσει τις παλαιοκομματικές διαχωριστικές γραμμές, η κυβέρνηση ψήφισε σύντομα έναν νόμο που αποκαθιστούσε όλους τους αξιωματικούς οι οποίοι τη δεκαετία του '30 είχαν αποταχθεί για πολιτικούς λόγους από το στράτευμα (ΦΕΚ 300/A/9.9.1943). Τρεις ημέρες πριν από τη δημοσίευση του νόμου είχε εκδοθεί η απόφαση 147/43 του Υπουργείου Εθνικής Αμυνας με το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο, ενώ η νομοθεσία συμπληρώθηκε αργότερα από πλήθος άλλων διατάξεων που ρύθμιζαν μια σειρά σχετικών οικονομικών ζητημάτων, όπως την παροχή ημερήσιου επιδόματος ασφαλείας (Ν. 660, ΦΕΚ 317 Α'/24.9.1943), επιδόματος εξόδων κίνησης και

νται εις έκτροπα, εν τούτοις εις πρόσκλησιν αυτής όπως διαλυθώσιν, αρνούνται να πράξωσι τούτο» (ΦΕΚ 123/A/11.5.1943).

Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ

Το επόμενο βήμα ήταν περισσότερο φιλόδοξο και αφορούσε τον σχηματισμό ενός μόνιμου, συγκροτημένου στρατιωτικού τμήματος που θα υπεράσπιζε την Αθήνα από την «εντατική του ΕΑΜ και του ΚΚΕ δράσιν, υποστηριζόμενη και υπό των πάσης φύσεως

φθοράς ιματισμού (Ν. 1099, ΦΕΚ 8 Α'/19.1.1944), πρόσθετων επιδομάτων μετακίνησης (Ν. 1250 «Περί παροχής επιδόματος εις οικογενείας στρατιωτών ανήκοντων εις Τάγματα Ασφαλείας-Ευζώνων και μετακινουμένων εκτός των Αθηνών δι' εκτέλεσιν υπηρεσίας», ΦΕΚ 48 Α'/7.3.1944), αλλά και διάφορες ηθικές και υλικές αμοιβές για τους νεκρούς των Ταγμάτων.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ

Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε τέσσερα τάγματα, δύο στην Αθήνα και δύο στη Θεσσαλονίκη, συνολικής δύναμης 2.400 στην κάθε πόλη, δηλαδή 1.200 ανά τάγμα (2). Τελικά, αφενός επειδή στη Θεσσαλονίκη οι συνθήκες δεν ήταν τόσο ευνοϊκές, αφετέρου επειδή στην Αθήνα οι ανάγκες ήταν πολύ πιο αυξημένες λόγω της έντασης της δράσης του ΕΛΑΣ και της ΟΠΛΑ από τον Οκτώβριο του 1943, το σύνολο των Ταγμάτων εγκαταστάθηκε και παρέμεινε στην Αθήνα. Ο Λόχος Ανακτορικής Φρουράς αναβαθμίστηκε σε τάγμα και ονομάστηκε «Τάγμα Φρουράς Αγνώστου Στρατιώτη» (ΤΦΑΣ). Τον Σεπτέμβριο είχε σχηματιστεί ένα από τα δύο προβλεπόμενα Τάγματα στην Αθήνα, με έδρα τους προπολεμικούς στρατώνες πεζικού οιο Γουδή και διοικητή τον συνταγματάρχη πεζικού Ιωάννη Πλυτζανόπουλο, υποδιοικητή τον ταγματάρχη πεζικού Παναγιώτη Κυριακού και διοικητές των τριών λόχων τους λοχαγούς πεζικού Χρήστο Αργυρόπουλο, Μιχαήλ Σπήλιο και Διονύσιο Κουκόπουλο. Ο οπλισμός ήταν αμιγώς ιταλικός: τυφέκια Mannlicher Carcano, πολυβόλα Fiat (3 ανά διμοιρία), ατομικοί όλμοι (3 ανά διμοιρία) και επιθετικές χειροβομβίδες, ενώ ξεκίνησε αμέσως εκπαίδευση σε οδομαχίες και αγώνα «εντός κατωκημένου τόπου».

Αν και σύμφωνα με τον μετέπειτα υποδιοικητή τους, οι προς κατάταξη Εύζωνοι από την περιοχή της Αθήνας επιλέγονταν «αυστηρώτατα μεταξύ των πλέον Εθνικοφρόνων Ελλήνων Πολιτών συμφώνως τω πνεύματι της εκδοθείσης σχετικής εγκυκλίου» (3), αρχικά σημειώθηκε μικρή πρόοδος στη

Κοινή εκπαίδευση Ελλήνων χωροφυλάκων και Ευζώνων στα περίχωρα των Αθηνών, Οκτώβριος 1943 (Bundesarchiv).

Εύζωνοι επιτηρούν
περικυκλωμένο
χωριό, σε μια από
τις σπάνιες
εξορμήσεις του
1ου Συντάγματος
εκτός Αθηνών
(Bundesarchiv).

συγκρότηση και στελέχωση των μονάδων αφού, πέρα από τη δικαιολογημένη δυσπιστία των Ιταλών ως προς την ύπαρξη στρατιωτικής ελληνικής μονάδας και την απροθυμία τους να χορηγήσουν οπλισμό, η προσέλευση εθελοντών μάλλον δεν ήταν η αναμενόμενη. Αν και δεν διαθέτουμε επαρκή στοιχεία, με βάση το μητρώο του I Τάγματος, σε σύνολο 700 περίπου οπλιτών που υπηρέτησαν στο I Τάγμα του 1ου Συντάγματος μέχρι τον Οκτώβριο του 1944, μόνο οι 44 έχουν ως ημερομηνία κατάταξης τον Ιούνιο του 1943.

Χρειάστηκε να μεσολαβήσει η κατάρρευση της Ιταλίας τον Σεπτέμβριο για να καθιερωθούν τα Τάγματα, ενώ η διαδικασία μετάταξης αξιωματικών από όλη την επικράτεια στην Αθήνα θα χρειαζόταν αρκετούς μήνες για να ολοκληρωθεί. Εως τον Φεβρουάριο του 1944, 450 αξιωματικοί όλων των όπλων είχαν αφιχθεί από όλη την Ελλάδα για να αναλάβουν υπηρεσία, οπότε ξεκίνησε σε νέες βάσεις η στρατολογική προσπάθεια. Σύμφωνα με τα αρχεία της μονάδας, από τα τέλη Δεκεμβρίου έως τον Φεβρουάριο του 1944 είχαν μεταταχθεί στον Λόχο Βαθμοφόρων του III Τάγματος 467 μόνιμοι υπαξιωματικοί από διάφορες στρατιωτικές υπηρεσίες που είχαν παραμείνει ενεργές (διευθύνσεις αξιωματικών, Υπουργείο Εθνικής Αμυνας, φρουραρχεία, στρατιωτικά νοσοκομεία, Εφορία Υλικού Πολέμου, Μετοχικό Ταμείο Στρατού κ.ά.).

Είναι ενδιαφέρον πως πολλοί είχαν παραπλανηθεί σχετικά με την αποστολή των Ταγμάτων, θεωρώντας πως επρόκειτο για κάποιου είδους έμπεδο, χωρίς στρατιωτικά καθήκοντα. Οι αμφιβολίες των υφισταμένων και τα προσχήματα των διοικούντων διαλύθηκαν όταν τον Οκτώβριο του 1943, με ειδική διαταγή του Ανώτατου Αρχηγού των SS και της Αστυνομίας, όλες οι μονάδες «Ελλήνων εθελοντών», συμπεριλαμβανομένων των Ευζώνων, θα υπάγονταν εφεξής απευθείας στα SS.

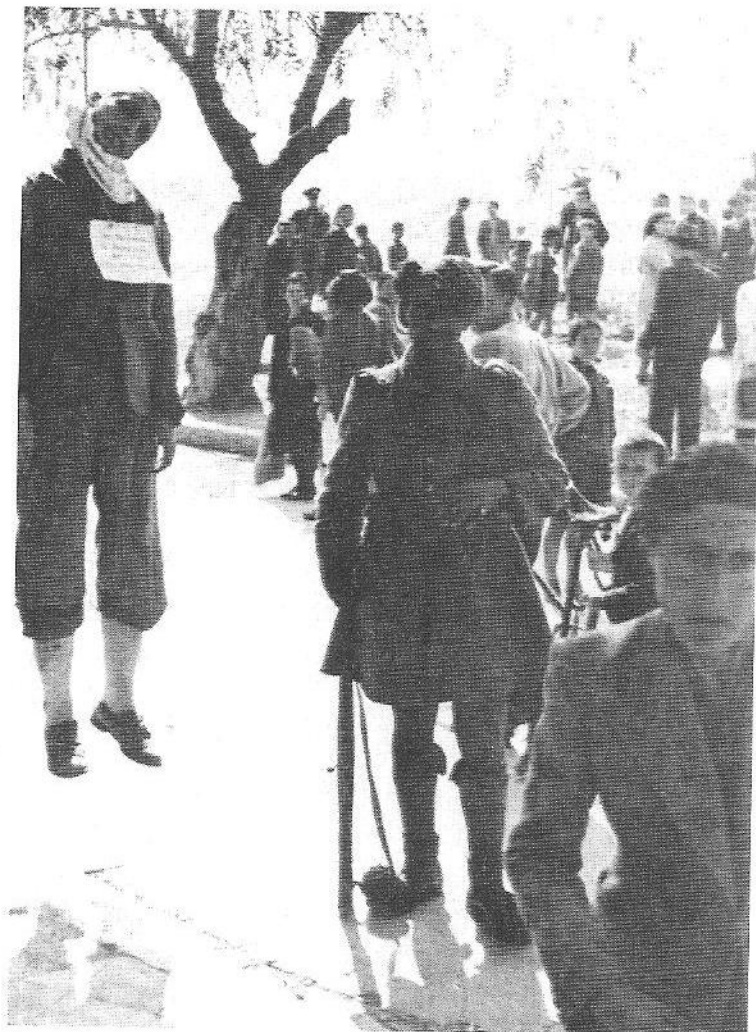
Τα κενά καλύπτονταν συνήθως με συνεχείς προβιβασμούς έφεδρων υπαξιωματικών. Το καλοκαίρι του 1944 άρχισε να εφαρμόζεται το σύστημα επι-

επιδόσεων με ατομικές προσκλήσεις, που παρείχε μεγαλύτερες εγγυήσεις για την ποιότητα και τα φρονήματα των υποψήφιων στρατιωτών. Παρά την αυξανόμενη ανάγκη σε άνδρες, τηρούντο τα προσχήματα σε ό,τι αφορούσε τις στρατιολογικές εξαιρέσεις. Τον Αύγουστο του 1944 κλήθηκαν ονομαστικά στα Τάγματα περίπου 500 άνδρες (των κλάσεων 1909 έως 1925), από τους οποίους απολύθηκαν αμέσως οι υπερήλικοι, οι ανήλικοι, οι φοιτητές, οι άρρωστοι, οι γερμανομαθείς (επειδή προτιμούντο σε επιτελικές θέσεις ή ως διαρρηγείς σε άλλες κρατικές υπηρεσίες) και όσοι υπηρετούσαν στον Ερυθρό Σταυρό.

Τον Νοέμβριο του 1943 συγκροτήθηκε το II Τάγμα Ευζώνων με έδρα τις καπναποθήκες του Μαργαρίτη στη σημερινή οδό Καλλιρρόης και λίγο αργότερα το III Τάγμα στα «Παραπήγματα» της Νέας Φιλαδέλφειας, κοντά στο πέρασμα Πατησίων. Αυτές οι μονάδες, μαζί με το προϋπάρχον ΤΦΑΣ, συναποτελέσαν τον Δεκέμβριο του 1943, το 1ο Σύνταγμα Ευζώνων Αθηνών, την κύρια έκτοτε δύναμη φρούρησης και «αναχαίτισης των αρξαμένων δολοφονιών και λεηλασιών εκ μέρους των συγκροτηθέντων πλέον τότε τμημάτων του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ εντός και εκτός των Αθηνών», σύμφωνα με μια επίσημη μεταπολεμική στρατιωτική αναφορά. Διοικητής του Συντάγματος ανέλαβε ο συνταγματάρχης Ιωάννης Πλυτζανόπουλος. Ανάμεσα στους αξιωματικούς που ανέλαβαν υπηρεσία και παρέμειναν έως το τέλος στις μονάδες, ήταν οι αντισυνταγματάρχες Βασίλειος Ηλιακόπουλος, Παναγιώτης Κυριακού, Δημήτριος Μπαλαφούτης, Διονύσιος Κουκόπουλος, Βασίλειος Μανέτας, Πέτρος Φραγκούλης και οι ταγματάρχες Χρήστος Αργυρόπουλος, Κωνσταντίνος Ιωαννίδης, Βασίλειος Μπιτσάνης, Ηλίας Παπαγιαννόπουλος, Χαράλαμπος Πόγκας, Μαρίνος Χατζημιχαήλ και Γεώργιος Φασόης.

Τον Μάιο του 1944 υπήρχαν 12 λόχοι πεζικού δύναμης 150-190 ανδρών ο καθένας σε όλη την Αθήνα. Ο «πρότυπος» λόχος του Συντάγματος ήταν ο 1ος Λόχος του ΤΦΑΣ που αριθμούσε 190 άνδρες και, όπως και οι άλλοι λόχοι του Τάγματος Φρουράς, ουσιαστικά δεν είχε μάχιμα καθήκοντα. Οι 25 από τους άνδρες του Λόχου υπηρετούσαν ως προσωπική φρουρά του προέδρου της κυβέρνησης Ιωάννη Ράλλη και 25 ακόμα ως φρουρά του Υπουργείου Εθνικής Αμυνας (ΥΠΕΘΑ). Ο 2ος Λόχος (προσκολλησεως) στεγαζόταν στο Υπουργείο Στρατιωτικών, ενώ ο 3ος Λόχος στεγαζόταν στη Στρατιωτική Λέσχη (Σαρόγλειο) και είχε ως καθήκον την παροχή συσσιτίου σε θύματα πολέμου, στο ιδιωτικό προσωπικό της Λέσχης, στους χωροφύλακες και στους αστυφύλακες του Προεδρικού Μεγάρου.

4 Απριλίου 1944, συμβολή οδών Παπαδιαμαντοπούλου και Ξενίας στα Ιλίσια. Οπλίτης του II Τάγματος Ευζώνων φωτογραφίζεται αυτόρρα σκα δίπλα στο απαγχονισμένο πτώμα του Βλάση Αποστολέρη, νεαρού μέλους του ΚΚΕ (Bundesarchiv).

Ο ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΚΛΕΦΤΟΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1943-44

Εύζωνας της Ανακτορικής Φρουράς μαζί με Γερμανό οπλίτη στο μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη, Ιούλιος 1941. Η Ανακτορική Φρουρά αποτέλεσε τη στρατολογική και συμβολική βάση για τη συγκρότηση των Ταγμάτων Ευζώνων το 1943 (Bundesarchiv).

Τα Τάγματα Ευζώνων πήραν το βάπτισμα του πυρός στις 30 Νοεμβρίου 1943, όταν η κυβέρνηση πήρε την απόφαση να εκκαθαρίσει όλα τα νοσοκομεία της πόλης από τους ανάπηρους του ελληνοϊταλικού πολέμου. Οι ανάπηροι είχαν σε μεγάλο ποσοστό ενταχθεί στο ΕΑΜ και ανέπτυσαν έντονη συνδικαλιστική δράση πρωτοστατώντας στις διαδηλώσεις καθ' όλο το 1943. Μαζί με το Μηχανοκίνητο της Αστυνομίας και τη Χωροφυλακή, οι Εύζωνοι ανταποκρίθηκαν στον σκοπό τους, με αρκετό μάλιστα ενθουσιασμό.

Τον Δεκέμβριο σημειώθηκαν σε διάφορα σημεία της Αθήνας αρκετά μεμονωμένα περιστατικά με μικρές συμπλοκές με τους «αντάρτες πόλης» του ΕΛΑΣ Αθήνας και με μερικές απόπειρες δολοφονίας αξιωματικών που είχαν καταταγεί στα Τάγματα από την ΟΠΛΑ. Σύμφωνα με τον παράνομο «Ριζοπάστη», 23 άτομα σκοτώθηκαν και 53 τραυματίστηκαν στις 4 Δεκεμβρίου 1943 σε διάφορα γεγονότα στα οποία φαινόταν να πρωταγωνιστούν «γερμανοτσολιάδες», όπως χαρακτηριστικά αποκαλούντο από τον απλό κόσμο και τους αντιστασιακούς οι νέοι ένστολοι. Βιώνοντας πράγματι καθημερινά την απειλή από αόρατους εκτελεστές του ΕΑΜ, οι ταγματасφαλίτες πυροβολούσαν ανεξέλεγκτα και με ελάχιστη αφορμή. Στις 28 Δεκεμβρίου, οκτώ αθώοι πολίτες φονεύθηκαν στο Κουκάκι και στα Πετράλωνα από άνδρες των Ταγμάτων μετά από μια αιματηρή επίθεση εναντίον τους με χειροβομβίδες στον Λόφο Φιλοπάππου.

Πριν ακόμα αποσπάσει επίσημη καταδίκη των Ταγμάτων από τις άλλες οργανώσεις και την εξόριστη ελληνική κυβέρνηση, το ΕΑΜ κορύφωσε την καμπάνια εναντίον των Ταγμάτων με το περίφημο άτυπο «τελεσίγραφο της 31ης Ιανουαρίου», απειλώντας να αντιμετωπίσει ως εγκληματίες πολέμου ύπουλους οπλίτες και αξιωματικούς παρέμεναν στις θέσεις τους. Το τελεσίγραφο εικονογραφήθηκε στους τοίχους με ένα ρολόι του οποίου οι δείκτες έδειχναν 12 παρά 5'. Ήταν ένας συμβολικός προϊδεασμός των όσων θα επακολουθούσαν...

Από τον Ιανουάριο έως τον Σεπτέμβριο του 1944 σημειώθηκαν σε όλες σχεδόν τις συνοικίες της Αθήνας και του Πειραιά αναρίθμητες αιματηρές συμπλοκές (κάποιες έφτασαν να γίνουν πραγματικές μάχες), με αφορμή κάθε φορά την προσπάθεια του Συντάγματος να πραγματοποιεί επιδρομές για συλλήψεις σε γειτονιές όπου δρούσαν ένοπλα τμήματα του ΕΛΑΣ. Από το προηγούμενο φθινόπωρο, το ΕΑΜ είχε εμπεδώσει μια σταθερή εδαφική κυ-

ριαρχία σε μέρη όπου διέθετε τις συμπάθειες ή την ανοιχτή υποστήριξη του κόσμου, κυρίως στους προσφυγικούς συνοικισμούς (Κοκκινιά, Καισαριανή, Βύρωνα, Καλλιθέα, Περιστέρι κ.ά.), οργανώνοντας ένοπλα τμήματα που, παρά τον ελάχιστο οπλισμό τους, μπορούσαν να αποδειχθούν πολύ ανθεκτικά στην άμυνα αλλά και στην επίθεση.

Στις 5 Ιανουαρίου δόθηκε η πρώτη «μάχη» στη συνοικία του Φάρου Νέας Σμύρνης, όταν ο 1ος Λόχος του Ι Τάγματος και Γερμανοί του 18ου Συντάγματος Ορεινών Κυνηγών πραγματοποίησαν «μπλόκο» για έρευνα όπλων. Η λέξη «μπλόκο», που έκτοτε θα παγιωθεί ως στρατιωτικός όρος, σήμαινε την αιφνιδιαστική κύκλωση μιας περιοχής με επαρκείς δυνάμεις, τη συγκέντρωση όλων των ανδρών της συνοικίας με τις επακόλουθες συλλήψεις και τις ενδεχομένως επιτόπιες εκτελέσεις όλων όσοι, σύμφωνα με πληροφορίες, ήταν ύποπτοι για αντιστασιακή δράση. Ο αρχηγός του ΕΛΑΣ στον Φάρο, Σπύρος Αλεβίζος, έδωσε μόνος του μάχη με χειροβομβίδες από την ταράτσα του σπιτιού του μέχρι που έπεσε νεκρός από τα πυρά των Ευζώνων, ενώ συνελήφθησαν, με βάση ονομαστικούς καταλόγους, 50 άτομα. Δύο επιλοχίες του 1ου Λόχου τραυματίστηκαν και προτάθηκαν για προαγωγή επ' ανδραγαθία.

Η επόμενη πράξη παίχτηκε στην Κοκκινιά (Νίκαια) που αποτελούσε τη βάση όλης της ΕΑΜικής δράσης στην περιοχή του Πειραιά. Στις 4 Μαρτίου το ΕΑΜ κήρυξε γενική εργατική απεργία στο λιμάνι και σημειώθηκαν συμπλοκές με τη Χωροφυλακή. Όταν την τέταρτη ημέρα της απεργίας (7 Μαρτίου) το Ι Τάγμα Ευζώνων πραγματοποίησε γενική επίθεση στη συνοικία, συνάντησε ένοπλη αντίσταση καθώς η Κοκκινιά διέθετε περίπου 100 άνδρες οπλισμένους με πιστόλια, μερικά τυφέκια και ελάχιστα αυτόματα. Οι Εύζωνοι έστησαν βάσεις πυρός και κατέλαβαν τη Νέα Κοκκινιά, αλλά δεν κατάφεραν να μπουν στην καρδιά της Παλιάς Κοκκινιάς επειδή, εκτός από πυρά, δέχονταν ύβρεις από τους κατοίκους που κρατούσαν απειλητικά πέτρες, τούβλα και σίδερα. Για να εξιουρορροπήσουν την έλλειψη πυρομαχικών, ομάδες του ΕΛΑΣ πραγματοποιούσαν αιφνιδιαστικά χτυπήματα με χειροβομβίδες σε στρατηγικά σημεία συγκέντρωσης του εχθρού και κατάφεραν να σκοτώσουν με αυτόν τον τρόπο τον διοικητή του Ι Τάγματος, ταγματάρχη Γιώργο Λαζάρου. Η σφοδρή μάχη συνεχίστηκε και την επομένη, οπότε οι Εύζωνοι και οι Αστυφύλακες του Μηχανοκίνητου που είχαν επέμβει ως ενισχύσεις αποχώρησαν, αφήνοντας πίσω τους έξι δολοφονημένους πολίτες, μερικά κατεστραμμένα σπίτια και τέσσερις απαγχονισμένους στην πλατεία Αγίων Αναργύρων. Σύμφωνα με γερμανικές εκτιμήσεις, οι απώλειες των «κομμουνιστών» ήταν επτά νεκροί και 38 τραυματίες έναντι τεσσάρων νεκρών και 25 τραυματιών από την πλευρά των Ευζώνων, ενώ οι περίπου 300 συλληφθέντες από κοινές προσπάθειες της Χωροφυλακής και της SD μεταφέρθηκαν την άλλη μέρα στο Χαϊδάρι, εκ των οποίων οι 50 θα εκτελεστούν την επομένη για συμμετοχή σε «απεργίες και ένοπλη αντίσταση». Ακολούθησε το, χωρίς αντίσταση, Μπλόκο της Καλογρέζας (15 Μαρτίου), που κατέληξε στη σύλληψη και εκτέλεση 23 οργανωμένων στο ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ της συνοικίας.

Σπύρος Αλεβίζος, υπεύθυνος του ΕΛΑΣ στον Φάρο Νέας Σμύρνης. Σκοτώθηκε σε μάχη με τους Ευζώνους στην ταράτσα του σπιτιού του στις 5 Ιανουαρίου 1944.

**Μαχητές του ΕΛΑΣ
Κοκκινιάς με
ελληνικά και
ιταλικά κράνη το
1944.**

φανερό πως δεν μπορούσαν να ασκήσουν τον παραμικρό έλεγχο πέρα από την προσωρινή κατάληψη μιας μικρής αστικής περιοχής.

Στις 21 Απριλίου άλλη μια αιματηρή μάχη σημειώθηκε στην Καισαριανή ανάμεσα στον ΕΛΑΣ και δύο λόχους του ΙΙ Τάγματος Ευζώνων που συνάντησαν σφοδρή αντίσταση και είχαν απώλειες. Η αλληλοϋποστήριξη των συνοικιών είχε αναπτυχθεί τόσο υποδειγματικά που σύντομα οι επιτιθέμενοι γίνονταν αμυνόμενοι. Στις 23 Απριλίου, οι Ευζώνοι επιτέθηκαν με φιλοδοξίες στις συνοικίες Αγιο Ιωάννη, Νέο Κόσμο και Κατσιπόδι, αλλά σύντομα βρέθηκαν να πολεμούν με όλη τη διαθέσιμη δύναμη ενόπλων του ΕΛΑΣ από Φάληρο μέχρι Γούβα και υποχώρησαν. Επιτυχίες υπήρχαν μόνο εκεί που η πληροφόρηση ήταν έγκυρη, όπως στον Υμηττό, όπου στις 29 Απριλίου καταλήφθηκε, μετά από «κάρφωμα», σκληρή μάχη και εξόντωση τριών ΕΛΑΣιτών, η αποθήκη οπλισμού του ΙΙ Τάγματος του ΕΛΑΣ. Ήταν ίσως το πιο καίριο στρατιωτικό πλήγμα που κατάφεραν οι Ευζώνοι στον ΕΛΑΣ σε αυτή την ατέλειωτη σειρά συγκρούσεων.

Τον Μάιο, ενόψει ενός πολύ «θερμού» καλοκαιριού και αντιμετωπίζοντας πρόβλημα λιποταξιών (λόγω των αποφάσεων της συνδιάσκεψης του Λιβάνου, η οποία σύσσωμη καταδίκασε τη δράση των Ταγμάτων), το 1ο Σύνταγμα αναδιοργανώθηκε και πολλαπλασίασε τα μέτρα ασφαλείας. Περίπολοι έπαψαν να κυκλοφορούν στους δρόμους, καθώς πλήθαιναν οι δολοφονίες οπλιτών που έκαναν το λάθος να βγαίνουν από τους στρατώνες τους ή να διασκεδάζουν σε ταβέρνες στις συνοικίες. Οι πολεμικές συνθήκες που επικρα-

Μετά τα γεγονότα της Κοκκινιάς, οι Ευζώνοι αποτέλεσαν την εμπροσθοφυλακή σε κάθε επιχείρηση ανεύρεσης οπλισμού ή συλλήψεων μακριά από το κέντρο της Αθήνας. Πραγματικό πεδίο μάχης έγιναν οι ανατολικές συνοικίες: η Καισαριανή, ο Βύρωνας, ο Υμηττός και το Παγκράτι γνώρισαν δεκάδες επιδρομές και εκτελέσεις. Η αρχή έγινε στις 5 Απριλίου, όταν μικρές ομάδες του ΕΛΑΣ επιτέθηκαν σε μια ομάδα Ευζώνων που φρουρούσε επιδεικτικά πέντε απαγχονισμένα μέλη του ΕΑΜ στη συμβολή των οδών Παπαδιαμαντοπούλου, Ξενίας και Μικράς Ασίας στα Ιλίσια. Η επίθεση εξαντλήθηκε σε ανταλλαγές πυροβολισμών σε όλη την έκταση από τον Αγιο Γεράσιμο Ιλισίων μέχρι το άλσος Συγγρού, ενώ μάχες έγιναν και την επόμενη νύχτα στη Νέα Ελβετία και στον Καρέα, όπου είχαν συγκεντρωθεί 100 πολίτες και μαχητές του ΕΛΑΣ με ένα πολυβόλο. Οι απώλειες των Ευζώνων παρέμειναν ανεξακρίβωτες, ωστόσο ήταν

τούσαν εκείνη την περίοδο δεν επέτρεπαν φιλόδοξα σχέδια επέκτασης και οι ταγματσαφάλοιτες εγκατέλειψαν κάθε προοπάθεια να αποκτήσουν βάσεις στις μακρινές συνοικίες, εγκαθιστώντας μόνο μερικά φυλάκια πολύ κοντά στους χώρους στρατωνισμού, όπως στο ρέμα του Ιλισού, στου Μακριγιάννη και στο Καλλιμάρμαρο. Η έδρα της διοίκησης του Συντάγματος είχε εγκατασταθεί στους στρατώνες στο Γουδή που στέγαζαν επίσης το I Τάγμα και όλες τις λοιπές υπηρεσίες, αποθήκες, συνεργεία αυτοκινήτων και κρατητήρια.

ΤΟ ΑΙΜΑΤΗΡΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ 1944

Ο πόλεμος ξανάρχισε τον Ιούνιο με μάχες σε διάφορα σημεία των Αθηνών, όπως στην Καισαριανή (15-16 Ιουνίου), η οποία κατέληξε στον θάνατο έξι ΕΛΑΣιτών, στο Περιστέρι (28 Ιουνίου) και στο Μπλόκο του Ζωγράφου την ίδια μέρα. Στις 4 Ιουλίου, μετά το Μπλόκο τη Γούβας, ξεκίνησε ανταλλαγή πυροβολισμών στην οδό Υμηττού ανάμεσα στους Ευζώνους και τρεις ομάδες του ΕΛΑΣ που επιχειρήσαν να απελευθερώσουν τους ομήρους. Σε όλες τις περιπτώσεις, η γερμανική παρουσία και η τακτική της μαζικής συγκέντρωσης δυνάμεων –δύναμης διλοχίας ή τάγματος– έγερναν την πλάστιγγα στη μεριά των επιτιθέμενων.

Η σφοδρότερη μάχη του Ιουλίου δόθηκε στην Καλλιθέα που διέθετε (θεωρητικά) πάνω από 200 ενόπλους. Η I Ταξιαρχία του ΕΛΑΣ γνώριζε για την επικείμενη επίθεση, και στις 24 Ιουλίου όλοι ήταν έτοιμοι, όταν το II Τάγμα Ευζώνων με διοικητή τον ταγματάρχη πεζικού Διονύσιο Κουκόπουλο ξύπνησε τη συνοικία με πυκνά πυρά. Η μάχη διήρκεσε πέντε ώρες και χρειάστηκε επέμβαση των Γερμανών και του Μηχανοκίνητου για να καμφθεί η αντίσταση του ΕΛΑΣ. Εξακριβωμένες απώλειες των Ευζώνων ήταν οι οπλίτες Κλεομένης Κατσαίτης και Ματθαίος Χατζηθανασίου, ενώ ο λοχαγός Σταύρος Μαυροειδής, ο οποίος συνελήφθη την επόμενη μέρα να πραγματοποιεί κατόπτευση της συνοικίας, εκτελέστηκε από την ΟΠΛΑ.

Ο Αύγουστος του 1944 ήταν ο αιματηρότερος μήνας στην ιστορία της κατοχικής Αθήνας. Στις 7 Αυγούστου, μετά τον τραυματισμό ενός Γερμανού λοχαγού σε συμπλοκή με ΕΛΑΣίτες στον Βύρωνα, 11 στελέχη της Αντίστασης εκτελέστηκαν στην κεντρική οδό Χρυσοστόμου Σμύρνης και 700 κάτοικοι πήραν τον δρόμο για τα γερμανικά στρατόπεδα. Στις 9 Αυγούστου, το Δουργούτι (σημερινός Νέος Κόσμος) περικυκλώθηκε από πολύ ισχυρές δυνάμεις Γερμανών και Ευζώνων και το «μπλόκο» εξελίχθηκε σε μια πραγματική σφαγή που έμεινε στην ιστορία ως «το μεγάλο μπλόκο» ή το «Δίστομο της Αθήνας». Ο αριθμός των νεκρών παραμένει και σήμερα άγνωστος.

Στις 17 Αυγούστου, τα Τάγματα Ευζώνων έγγραφαν τη μελανότερη σελίδα στην ιστορία τους. Το I Τάγμα, με διοικητή τον ταγματάρχη Γεώργιο Σγούρο και με προσωπική συμμετοχή του Πλυτζανόπουλου, έλαβε μέρος μαζί με τους Γερμανούς στην επιχείρηση «τιμωρίας» της Κοκκινιάς. Στο Μπλόκο που ακολούθησε, πρωταγωνιστής αναδείχθηκε ο Θεόδωρος Μπαντράνης, ένας Εύζωνας που

Ο Ανώτατος Αρχηγός των SS και της Αστυνομίας στην Ελλάδα Βάλτερ Σιμάνο, παρακολουθεί τους Ευζώνους να εκπαιδεύονται στα όπλα, τον Νοέμβριο του 1943. Με ειδική διαταγή του Σιμάνο, όλες οι μονάδες «Ελλήνων εθελοντών» υπάγονταν απευθείας στα SS, στοιχείο που αναιρεί οποιαδήποτε προσπάθεια σχετικοποίησης του ρόλου των Ταγμάτων Ασφαλείας (Bundesarchiv).

Τσολιάδες οδηγούν αιχμαλώτους στην εκτόπιση μετά από κάποιο μπλόκο σε συνοικία των Αθηνών.

Στις 12 Μαρτίου 1944, το Τάγμα Φρουράς Αγνώστου Στρατιώτη έλαβε μέρος στον εορτασμό της γερμανικής «Ημέρας των Ηρώων» που πραγματοποιήθηκε στο μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη.

ήταν πρώην οργανωμένος στον ΕΛΑΣ και υποδείκνυε όλους τους παλιούς συντρόφους του. Όταν μια ομάδα του ΕΛΑΣ επιχείρησε να σπάσει τον κλοιό και τραυμάτισε μερικούς Ευζώνους και έναν Γερμανό λοχαγό, οι Γερμανοί εκτέλεσαν περισσότερα άτομα «εκτός καταλόγου», ανεβάζοντας τον αριθμό των θυμάτων σε 104 νεκρούς και 3.000 συλληφθέντες που κατέληξαν στα γερμανικά στρατόπεδα. Το μίσος εναντίον των Ταγμάτων ξεχειλίζει, το ίδιο και ο φανατισμός των ανδρών του, οι οποίοι στην καταστροφή

των περισσότερων σπιτιών στα Παλαιά Σφαγεία από τους Γερμανούς στις 28 Αυγούστου, «πετάγανε τα φέσια ψηλά και βαράγαν στον αέρα να το χαρούνε» (4). Ο εμπρησμός αυτός ήταν ένα μόνο επεισόδιο από μια σειρά αδιάκοπων συγκρούσεων που έλαβαν χώρα μεταξύ 24 και 31 Αυγούστου με επίκεντρο την Καλλιθέα, τα Παλαιά Σφαγεία και το Κουκάκι, και οι οποίες έκλεισαν το εφιαλτικό εκείνο καλοκαίρι.

Στις 11 Σεπτεμβρίου ο ΕΛΑΣ προκάλεσε στο 1ο Σύνταγμα την πιο υψηλόβαθμη απώλεια. Εκείνο το πρωί, ένα απόσπασμα Χωροφυλακής ενισχυμένο με ισχυρές δυνάμεις του Μηχανοκίνητου και τμήμα Ευζώνων, με αρχηγό τον υποδιοικητή του ΤΦΑΣ αντισυνταγματάρχη Γιώργο Ορφανό, επέδραμε στο Παγκράτι για να προστατεύσει το κτίριο του Ζ' Γυμνασίου που, σύμφωνα με ανώνυμο τηλεφώνημα, βρισκόταν στο έλεος «αναρχικών». Στην πραγματικότητα, όλος ο 4ος Λόχος του ΕΛΑΣ Παγκρατίου περίμενε τους επιδρομείς στις καθέτους της Υμηττού με τα όπλα στο χέρι. Από τα πυκνά πυρά τραυματίστηκαν έξι αστυνομικοί, ενώ σκοτώθηκε ένας Ευζώνας, δύο αξιωματικοί του Μηχανοκίνητου και ο ίδιος ο Ορφανός από σοβαρό τραύμα στην κοιλιά. Μετά την κηδεία του, στην οποία παρευρέθηκε ο ίδιος ο Ράλλης και Γερμανοί αξιωματικοί των SS, ορισμένοι «ελεύθεροι σκοπευτές» του ΕΛΑΣ πυροβολούσαν την πομπή από τους λόγγους γύρω από το Α' Νεκροταφείο. Μέχρι την ημέρα της Απελευθέρωσης στις 12 Οκτωβρίου, το 1ο Σύνταγμα δεν επιχείρησε να βγει από την ασφάλεια των στρατώνων του και καμία επιχείρηση μεγάλης κλίμακας δεν πραγματοποιήθηκε.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ

Τμήματα Ευζώνων από την Αθήνα στάλθηκαν πολλές φορές στην ύπαιθρο για στρατολογία ή ως πυρήνες σχηματισμού νέων ευζωνικών μονάδων σε επαρχιακές πόλεις, με κυριότερες την Πάτρα, το Αγρίνιο, τη Χαλκίδα και την Αμφισσα, ενώ σπάνια έλαβαν μέρος και σε πολεμικές επιχειρήσεις έξω από τα όρια της πρωτεύουσας, κυρίως στην περιοχή της Αττικοβοιωτίας και της Εύβοιας. Η «παρθενική» εμφάνιση των Ταγμάτων Ευζώνων έξω από την Αθήνα ήταν μια εκκαθαριστική επιχείρηση στην Πάρνηθα στις 18 Φεβρου-

αρίου 1944. Δύο ημέρες αργότερα, ο 1ος και ο 4ος Λόχος του I Τάγματος Ευζώνων αποδεκατίστηκαν, έχοντας τουλάχιστον 15 νεκρούς και αγνοούμενους: σε μάχη κοντά στο χωριό Κλειδί, στις δυτικές υπώρειες της Πάρνηθας, από δυνάμεις του I/34 Τάγματος Αττικής του ΕΛΑΣ. Εκτοτε αποφεύγονταν οι εμπλοκές σε μάχη με τους αντάρτες χωρίς την υποστήριξη ισχυρών γερμανικών τμημάτων.

Τον Ιούνιο, ένας πυρήνας αξιωματικών του II Τάγματος στάλθηκε στην Αμφισσα για να διενεργήσει επαφές με πρώην μέλη του διαλυμένου 5/42 Συντάγματος Ευζώνων του Ψαρρού, με σκοπό τη συγκρότηση τοπικού Τάγματος Ασφαλείας. Τελικά, δεν συγκεντρώθηκαν αρκετοί εθελοντές, καθώς η παρουσία του ΕΛΑΣ στη Φωκίδα το τελευταίο καλοκαίρι της Κατοχής ήταν σχεδόν κυριαρχική. Τον Αύγουστο οι Αθηναίοι ταγματасφαλίτες επιχειρήσαν να συγκρουστούν ξανά με τον ΕΛΑΣ στη Βοιωτία, με τα ίδια απογοητευτικά αποτελέσματα. Οι αντάρτες του 34ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ θεωρούσαν προσβολή την παρουσία «γερμανοτσολιάδων» στα εδάφη τους. Στη μεγάλη νυχτερινή Μάχη της Κωπαΐδας (7.8.1944), τα φυλάκια του III Τάγματος Ευζώνων στα χωριά Τοπόλια (Κάστρο), Βρασταμίτα (Υψηλάντης) και Κριεκούκι δέχτηκαν σφοδρή επίθεση και είχαν ανησυχητικά μεγάλες απώλειες – περίπου 30 νεκρούς, τραυματίες και αγνοούμενους, ανάμεσά τους έναν ανθυπολοχαγό και έναν ανθυπασπιστή. Εκτοτε, το 1ο Σύνταγμα Ευζώνων περιορίστηκε σε ακίνδυνα μπλόκα σε χωριά της ανατολικής Αττικής.

Αν και πάλι δεν μπορούμε να είμαστε ακριβείς, η συνδυαστική αρχειακή έρευνα μας επιτρέπει να γνωρίζουμε πως το 1ο Σύνταγμα Ευζώνων θρήνησε συνολικά τουλάχιστον 96 νεκρούς και ανεξακρίβωτο αριθμό τραυματιών και αγνοουμένων στις μάχες με τον ΕΛΑΣ.

ΕΝΑΣ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΟΣ ΚΑΤΟΧΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Δυστυχώς δεν διαθέτουμε επαρκή στοιχεία για μια διεξοδική ανάλυση της κοινωνικής βάσης των στρατευθέντων στα Τάγματα από τον χώρο της πρωτεύουσας. Από την πλευρά της Αντίστασης, περιγράφονται με τα μελανότερα χρώματα και αντιμετωπίζονται απερίφραστα ως προδοτικοί σχηματισμοί. Για τον παράνομο «Ριζοσπάστη» της Κατοχής, οι ταγματасφαλίτες δεν ήταν παρά «μισοφόροι των Γερμανών», «ελληνόφωνοι SS», «τάγματα δολοφόνων του μέθυσου Ράλλη» κ.ά., ενώ οι αντάρτες του ΕΛΑΣ τους θεωρούσαν αντιπάλους δεύτερης κατηγορίας. Ενα πρώτης γραμμής στέλεχος του ΚΚΕ, σε μια πολιτική ανάλυση του φαινομένου των Ταγμάτων στην Αθήνα, κατατάσσει συλλήβδην τους άνδρες τους στην κατηγορία των «εξαθλιωμένων, απλών ανθρώπων του μόχθου και της στέρησης που παρασύρθηκαν, εκθιάστηκαν, στρατεύθηκαν υποχρεωτικά με αποφάσεις των κουίσλινγκς ή υπέκυψαν στην αδυσώπητη πίεση της πείνας» (5).

Αυτή η άποψη δεν στερείται αλήθειας, καθώς το οικονομικό κίνητρο αποδείχθηκε πράγματι ελκυστικό για μεγάλη μερίδα Αθηναίων, αλλά ο Χατζής παραβλέπει να ασχοληθεί με τους «ιδεολόγους», δηλαδή όσους στρατεύτη-

Σφυροδρέπανο χαραγμένο σε κάποιο τείχος των Αθηνών. Από την άνοιξη του 1943 ήταν φανερό πως η κυριαρχική παρουσία του ΕΑΜ και του ΚΚΕ στην πρωτεύουσα μόνο με τα όπλα μπορούσε να κατασταλεί (Bundesarchiv).

Εφημερίδα «Μακεδονία», 23 Ιουνίου 1946. Γελοιογραφία του Φωκίωνα Δημητριάδη, χαρακτηριστική της ατιμωρησίας των δοσιλόγων μετά την Απελευθέρωση. Ο αρχηγός του Λαϊκού Κόμματος και πρωθυπουργός της κυβέρνησης Κωνσταντίνος Τσαλδάρης απευθύνεται στον δοσίλογο πρωθυπουργό Ράλλη με χαρακτηριστική αβρότητα (Στράτος Ν. Δορδανάς, Η γερμανική στολή στη ναφθαλίνη. Επιθιώσεις του δοσιλογισμού στη Μακεδονία 1945-1974).

καν οικειοθελώς για να πολεμήσουν τον κομμουνισμό. Καθ' όλη τη διάρκεια του 1943 και του 1944, συνέρρεαν από την επαρχία στην Αθήνα αντάρτες άλλων οργανώσεων που είχαν διαλυθεί από τον ΕΛΑΣ, χωροφύλακες, αγρονόμοι, έφεδροι ή μόνιμοι αξιωματικοί. Επιπλέον, για κάποιους αξιωματικούς χωρίς ιδεολογικές ανησυχίες, η συμμετοχή τους ήταν αφενός θέμα καθήκοντος και αφετέρου διαφύλαξης του στρατιωτικού τους κύρους, το οποίο θα δεχόταν πλήγμα από ενδεχόμενη προσχώρησή τους στα τμήματα του ΕΛΑΣ Αθήνας, που δεν φημίζονταν,

άλλωστε, και για την παρουσία αξιωματικών στις τάξεις τους.

Φαίνεται πως οι αιτιάσεις του ΕΑΜ για την ποιότητα του νέου κατοχικού στρατού δεν στερούντο βάσης. Οι άνδρες των Ταγμάτων, σύμφωνα με πάμπολλες μαρτυρίες, βιαιοπραγούσαν συχνά εναντίον πολιτών, ενώ αρκετοί οπλίτες είχαν «σκοτεινό» παρελθόν. Μπροστά σε μια επιτροπή διαμαρτυρίας από παλιούς πολιτικούς, ο ίδιος ο Ράλλης αναγκάστηκε να παραδεχτεί τη διείδυση πολλών «εγκληματικών στοιχείων» και την αύξηση «των κρουσμάτων πράξεων υπαγομένων εις τον κοινόν ποινικόν νόμον» (6). Αυτά τα κρούσματα ήταν τελικά ένας από τους λόγους που η εθελοντική στρατολογία παραχώρησε τη θέση της στην επιστράτευση με ατομικές προσκλήσεις, προκειμένου να εξασφαλιστεί, αν μη τι άλλο, η πειθαρχία. Γενικά η πειθαρχημένη συμπεριφορά μάλλον αποτελούσε εξαίρεση στον κανόνα. Τον Μάιο του 1944, ένας επιτελικός αξιωματικός του Συντάγματος σημείωνε στο βιβλίο ημερήσιων διαταγών τα εξής: «Κατά την μετάβαση του 9ου Λόχου εκ των καιναποθηκών Μαργαρίτη εις τους στρατώνας της Νέας Φιλαδελφείας και επί της οδού Πανεπιστημίου ο Λόχος παρουσίαζε θέαμα οικτρών [...] οπλιτών τινών φωνασκώντων, άλλων διαπληκτιζομένων και τέλος τινος εις την ουράν του Λόχου άδοντες και ενοχλούντες διερχομένης κυρίας και δεσποινίδας» (7).

Κρούσματα άσκοπων πυροβολισμών, βιαιοπραγίας κατά πολιτών, κλοπών και άλλων παραπτωμάτων καταγράφονταν πολύ συχνά χωρίς να τιμωρούνται αυστηρά, δείγμα μιας γενικότερης ασυλίας. Είναι ενδεικτικό πως, με αφορμή περιστατικά αυθαιρεσιών, με πιο συνηθισμένο την αρπαγή δεμάτων του Ερυθρού Σταυρού, η διοίκηση των Ευζώνων εξέδωσε την Α.Π. 82/9.5.1944 με την οποία τόνιζε την αναρμοδιότητα των οπλιτών και αξιωματικών για οποιαδήποτε πράξη «αστυνομικού» χαρακτήρα (όπως ελέγχους ταυτοτήτων, κατ' οίκον έρευνες, συλλήψεις και κατασχέσεις) και υπογράμμιζε τον περιορισμό των μονάδων σε αποκλειστικώς στρατιωτικά καθήκοντα, στοιχείο που μας επιτρέπει να αντιληφθούμε το εύρος σχετικών παρεκκλίσεων.

Επίσης, τα ποσοστά λιποταξιών συνηγορούν στις παραπάνω διαπιστώσεις περί της ποιότητας των ανδρών. Από τα μητρώα του I Τάγματος Ευζώνων προκύπτουν 103 λιποτάκτες σε σύνολο 700 οπλιτών. «Διαρροές» υπήρχαν πάντοτε με αποκορύφωμα τις παραμονές της Απελευθέρωσης, όταν

μόνο μέσα στην πρώτη βδομάδα του Οκτωβρίου κηρύχτηκαν «σε άγνοια» τουλάχιστον 70 άνδρες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αν και η ένοπλη συνεργασία με τους Γερμανούς στην Ελλάδα της Κατοχής πήρε πολλές μορφές και κυμάνθηκε σε διάφορες κλίμακες, λίγοι θα αμφέβαλλαν πως το 1ο Σύνταγμα Ευζώνων Αθηνών αποτελούσε το πιο προωθημένο κομμάτι του ελληνικού δοσιλογισμού. Βέβαια, πέραν της ένοπλης συναδέλφωσης με τους Γερμανούς στο πεδίο της μάχης, τα Τάγματα εξυπηρετούσαν πολιτικούς σκοπούς που ξεπερνούσαν κατά πολύ τις ανάγκες ενός «αστικού» πολέμου με ημερομηνία λήξης και ο οποίος «περιοριζόταν» σε συλλήψεις ομήρων, μαζικές εκτελέσεις αντιποίνων κατόπιν γερμανικών εντολών, δολοφονίες, εκβιασμούς, κλοπές, ακόμα και διώξεις Εβραίων. Δεν αποτελεί παραδοξότητα, συνεπώς, το γεγονός ότι όλα αυτά αγνοήθηκαν εντελώς μετά την Απελευθέρωση και ενόψει του κρίσιμου διακυβεύματος περί της συσχέτισης δυνάμεων των δύο αντίθετων κόσμων (ΚΚΕ και αστικά κόμματα), αφού ο νόμος 1362/1944 «Περί παροχής υλικής και ηθικής αμοιβής εις τας οικογενείας φονευθέντων ή εξαφανισθέντων στρατιωτικών εν γένει υπηρετούντων εις Τάγματα Ασφαλείας» (ΦΕΚ 163Γ/20.7.1945) σηματοδότησε την έναρξη μιας μακρόχρονης θεσμικής διαδικασίας αναβαπτισμού των πρώην δοσιλόγων. Παρόλα αυτά, η διαδικασία αυτή δεν ήταν σε θέση να σβήσει την ανάμνηση φρικτών πράξεων που πάντοτε προσέδιδαν στον όρο «ταγματасφαλίτης» έναν ξεκάθαρο και με ευρεία πολιτική συναίνεση απωθητικό χαρακτήρα. ■

ΠΗΓΕΣ

- (1) Αρχείο Υπηρεσίας Στρατιωτικών Αρχείων (ΓΕΣ/ΥΣΑ).
- (2) Αρχείο Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού (ΓΕΣ/ΔΙΣ).
- (3) Εφημερίς της Κυβερνήσεως (1943-1945).
- (4) Ριζοσπάστης (1943-1944).
- (5) ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αρχεία Εθνικής Αντίστασης, Αθήνα 1998.
- (6) Τσουδερός Ι. Εμμανουήλ, Ιστορικό Αρχείο. τ. Γ1.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (1) Κωτσάκης Σπύρος (Νέστορας): ΕΙΣΦΟΡΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ, Αθήνα 1986.
- (2) Μαθιόπουλος Βάσος: ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΤΟΧΗΣ, Αθήνα 1980.
- (3) Ράλλης Ι. Γεώργιος: Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΑΛΛΗΣ ΟΜΙΛΕΙ ΕΚ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ, Αθήνα 1947.
- (4) Χατζής Θανάσης: Η ΝΙΚΗΦΟΡΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΕ. ΕΘΝΙΚΟΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ 1941-45, Αθήνα 1982.
- (5) Χριστοδούλου Νικόλαος: «ΤΑ ΤΑΓΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟ ΕΛΛΑΔΑ (1943-1944)», Στρατιωτική Ιστορία 45 (Μάιος 2000), σ. 58.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ράλλης Ι. Γεώργιος, Ο Ιωάννης Ράλλης ομιλεί εκ του τάφου, Αθήνα 1947, σ. 35.
2. Χριστοδούλου Νικόλαος, «Τα Τάγματα Ασφαλείας στη Νότιο Ελλάδα (1943-1944)», Στρατιωτική Ιστορία 45 (Μάιος 2000), σ. 58.
3. Εκθεση Κυριακού. ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αρχεία Εθνικής Αντίστασης, τ. 8, Αθήνα 1998, σ. 282-296.
4. Λιόγγαρης Βασίλης, Συναϊκισμός Χαροκόπου, Αθήνα 1985, σ. 240.
5. Χατζής Θανάσης, Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε. Εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας 1941-45, τ. Γ, Αθήνα 1982, σ. 421. Κωτσάκης Σπύρος (Νέστορας), Εισφορά στο χρονικό της Κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης στην Αθήνα, Αθήνα 1986, σ. 130-131.
6. Τσουδερός Ι. Εμμανουήλ, Ιστορικό Αρχείο. τ. Γ1, σ. 204-209.
7. ΓΕΣ/ΥΣΑ, Φ. 40, Αρχείο Συντάγματος Ευζώνων Ασφαλείας Αθηνών, Βιβλίον Ημερησίων Διαταγών Συντάγματος (17.5.1944-10.10.1944), Η.Δ.Σ., 29.5.1944.